

Деякі аспекти політики США на Близькому Сході

Каміл Ахундов,
аспірант кафедри політології
Міжрегіональної академії управління персоналом

Розвал СРСР обумовив значні зміни у міжнародних відносинах. Використовуючи нову політичну ситуацію, деякі потужні держави, в першу чергу США, заходилися формувати „однополосний” світопорядок. Наслідком цього процесу стали, зокрема, воєнні операції в Афганістані та в Іраку, „антиатомна” кампанія проти Ірану.

Міжнародний резонанс подій 11 вересня 2001 року

В наукових колах активно аналізуються наслідки подій 11 вересня 2001 в США, а конкретніше — адекватність дій США стосовно країн Близького Сходу як „розсадників” міжнародного тероризму (див. праці Т. Мейссана, О. Тарасова, О. Щукіна та інших дослідників) [1]. Особливо прискіплива увага приділяється такій течії, як ваххабізм, котра є найбільш агресивно налаштованою до всіх немусульман. До речі, 19 терористів на чолі з Мохаммедом Аттою, котрі звинувачуються в трагічних подіях 11 вересня, були прихильниками цього вчення.

За даними ФБР, М. Атта з 1992 року навчався в Гамбурзькому технічному університеті (ФРН). Люди з його тодішнього оточення пригадують, що коли виникали розмови про акції ісламських екстремістів, то він відгукувався про них як про „недоумків, безвідповідальних людей”. Та в середині 1990-х років М. Атта став надовго зникати з Гамбурга. Саме тоді, як згодом з'ясувалося, його поведінка, стиль життя почали суттєво змінюватися. Мохаммед відпустив бороду, перестав носити європейський одяг, ретельно дотримувався релігійних обрядів [3]. Але це були лише зовнішні ознаки змін. Хто тепер може сказати, що спонукало М. Атту до тероризму, а фактично до суїциду? Які обставини змусили його різко змінити свої погляди на життя, змінити ідеологію? Неприродно? А чи „природними”, з точки зору американських аналітиків, можна вважати безкомпромісні дії озброєних „до зубів” афганських бойових угруповань проти військ антитерористичної коаліції? І хто тепер з цих аналітиків

схильний пригадувати те, що підготовкою (і не лише військовою) сьгоднішніх терористів у 1990-х роках так щиро переймалися США, допомагаючи їм у боротьбі проти радянської експансії в Афганістані?

Версії подій

Згідно з версією „архітектури американської трагедії”, висунутої Вашингтоном, терористи у переважній більшості були зовсім молоді люди, переважно вихідці з Саудівської Аравії [3].

Саудівська Аравія є єдиною у світі країною, котра носить назву на честь правлячої династії ас-саудів. Глава династії — король Абдалла, загальна кількість саудитів — майже 25 тисяч осіб, понад 200 з них є принцями.

Ас-сауди чи не єдина у світі династія, котра має абсолютну владу в країні. Всі посади в уряді й регіонах обіймають представники ас-саудів, які призначаються королем. Вибори на загальнодержавному рівні ніколи не проводилися. Вибори ж до місцевих органів влади вперше відбулися лише 2005 року. При цьому право голосу одержала практично незначна частина населення. (Не мають права голосувати жінки, військовослужбовці, кочівники; до речі, закон про вибори не забороняє жінкам брати участь у виборах і навіть обиратися). Половину депутатів місцевих органів влади призначає король.

Успадкування влади у саудитів відбувається не як у більшості династій — від батька до дітей, а переважно від старшого брата до молодшого, а вже потім до старшого з наступного покоління. Жіноча лінія не враховується.

Судова система побудована на шаріаті. Судді вважаються незалежними, однак вони призначаються королем, і король може змінити будь-який вирок. Опозиція нещадно придушується. За критику короля чи його рішень, навіть в усній формі, передбачається суворе покарання, аж до страти [4].

Завважимо: люди, що вчинили теракт 11 вересня, в переважній своїй більшості були саудівцями. Афганців, іракців, а тим більше іранців серед них не було. І тим не менше, восні акції США не зачепили Саудівську Аравію, населення якої, до речі, у своїй більшості сповідує ваххабізм.

Ваххабізм як релігійна течія

Ваххабізм (від араб. *الوهابية*) - одна з назв ортодоксальної течії в ісламі, яка оформилася у XVIII столітті. Назву „ваххабізм” вживають тільки опоненти цього вчення, прихильники ж його називають себе салафітами. Ваххабізм одержав назву за ім'ям шейха Мухаммада ібн Абд аль-Ваххаба ат-Тамімі. Попередником його був ібн Таймийя (1263 – 1328 рр.).

Мухаммад Ібн Абд-аль-Ваххаб дотримувався думки, що справжній іслам практикувався лише першими трьома поколіннями послідовників пророка Мухаммеда („Аль-Саляф Ас-Салих”). Відтак він виступив проти всіх наступних інновацій, вважаючи, що це привнесена ззовні ересь. 1932

року послідовники Абд аль-Ваххаба зуміли створити незалежну арабську державу - Саудівську Аравію.

Ваххабіти виступали проти паломництва до могил святих, оскільки це, на їхню думку, означає поклоніння мертвим. Вони пропагували збройну боротьбу проти невірних і лицемірів-віровідступників. Віровідступниками вважалися всі, хто не погоджувався з їх ідеологією.

Будь-який політичний поділ умми (ісламської нації) і громадянську війну ваххабіти розглядають як фітну (розкольникство, порушення ісламської єдності). За словами Ібн Абд-аль-Ваххаба, перша фітна сталася ще в часи Халіфату Алі, коли його залишили хариджити. Будь-яка фітна, згідно з салафзмом, має жорстко придушуватися.

Основні ваххабітські настановлення — це суворе дотримання принципу єдинобожя, заперечення новацій у релігії (бід'а), критика таклиду (сліпого дотримання будь-якого мазхабу —школи ісламської правової думки), критика суфізму та його засновників.

Ваххабітів часто звинувачують у створенні свого мазхабу, який заперечує чотири інші мазхаби. Самі ваххабіти ці обвинувачення категорично заперечують (див. „Китаб ат-таухід” М. ібн Абдул-Ваххаб). Вважається, що в основному майже всі ідеї ваххабізму запозичені з ханбалитського мазхабу.

Головний догмат ваххабізму - віра в єдиного Бога (таухід). Своїм основним завданням ваххабіти вважають боротьбу за очищення ісламу від будь-яких домішок, заснованих на культурних, етнічних чи інших особливостях мусульманських народів. Салафіти заперечують необхідність „посередництва” між Аллахом і людиною. Заперечують вони і суфізм, який через численні відхилення від шаріату став пародією на первинний суфізм. У Російській Федерації суфізм поширений на Північному Кавказі, де закріпилося кілька суфійських тарикатів.

Боротьба за очищення ісламу й догмат заперечення шанування будь-яких авторитетів крім Аллаха викликали в Центральній Аравії в ХІХ столітті ваххабітські повстання, в ході яких ваххабіти розгромили чимало аравійських міст.

Показові факти оприлюднила організація Фрідом Хаус, представники якої слухали проповіді в кількох ваххабітських мечетях США. В цих проповідях говорилося, що „немусульмани є ворогами всіх мусульман”, а „демократія відповідальна за всі трагедії ХХ століття” тощо [6]. Думаю, наведені факти підтверджують небезпечність цієї течії.

У зв'язку з цим хочеться звернути увагу, що населення Ірану, який нині став об'єктом тиску з боку США, сповідує шиїзм — одну з найбільш миролюбних гілок ісламу.

Після смерті пророка Мухаммеда, коли постало питання, хто ж очолить мусульманську спільноту (на той час вельми потужну державу), ісламська умма розкололася на два табори: суннітів, прихильників ортодоксального напрямку в ісламі, та шиїтів, яких називають протестантами ісламського

світу [7].

У зв'язку з цим важко збагнути логіку США, які вважають найбільш небезпечною країною в близькосхідному регіоні Іран, населений переважно шиїтами.

Особливості талібанського Афганістану

У жовтні 2001 року США й Велика Британія розпочали на території Афганістану військову операцію проти міжнародної терористичної мережі та її керівників. Але й досі мети операції не досягнуто: організаційна й фінансова структури міжнародної ісламістської мережі „Глобальний джихад” не постраждали, жоден з керівників Аль-Каїди так і не був затриманий чи ліквідований. Більше того, стало відомо, що два брати Усами бен Ладена живуть в США, у місті Фоллсчерч (штат Вірджинія), а сам „терорист №1” назабаром після 11 вересня лікувався в американському шпиталі Дубаї (ОАЕ) [8].

Що ще цікаво: саме після початку операції США й падіння режиму талібів в Афганістані рекордно зросло виробництво опіуму (опіуму-сирцю - наркотичної сировини для виробництва героїну), яке восени 2005 року наблизилося до рекордної позначки —15.000 тонн за рік. Після початку контртерористичної операції Афганістан вийшов на перше місце у світі з виробництва наркотиків опійної групи, у першу чергу – героїну. Вже 2002 року зростання виробництва опіуму-сирцю, а отже й героїну, склало 1400 %. 2001 року (останній рік правління руху „Талібан”) в Афганістані було зібрано 185 тонн опіуму-сирцю, а 2002 року вже 1900 - 2700 тонн, 2003 року - понад 7000 тонн (87 % світового споживання й майже 100 % споживання в Європі), 2004 року - 12.000 тонн.

Дані про загальні обсяги виробництва опіуму-сирцю, а отже й кінцевого продукту - героїну, досить достовірні, оскільки збираються на основі супутникової розвідки посівів опіумного маку. Розбіжності даних, які надаються організацією Програма контролю за наркотиками ООН (United Nations Drug Control Programme) і DEA (the U. S. Drug Enforcement Administration - аналог російського Держнаркоконтролю), досить незначні, вони пов'язані з різними методиками підрахунку площ посівів опіумного маку та його врожайності.

За п'ять останніх років наркодільці створили повноцінну виробничу, кредитно-фінансову й банківську інфраструктуру, якій могли б позаздрити лідери світового бізнесу. Створено продуману схему збирання врожаю опіумного маку й опіуму-сирцю, централізованої доставки його на пункти складування, переробки на морфій і героїн, а також транспортування до країн-споживачів.

Традиційне виробництво опіумних наркотиків зосереджується в трьох районах: Золотий півмісяць (Golden crescent - Афганістан, Пакистан, Іран), Золотий трикутник (Golden triangle- М'янма, Таїланд, Лаос) і Центральна Америка (Central America - Колумбія, Венесуела, Болівія).

Якщо регіон Центральної Америки ніколи не відігравав провідної ролі у світовому виробництві опіуму-сирцю й героїну, то Золотий півмісяць і Золотий трикутник протягом всієї другої половини ХХ впевнено тримали першість в обсягах виробництва опіумних наркотиків. Інтенсивне зростання посівів опіумного маку й виробництва героїну в Афганістані з кінця 2001 року розорило виробників наркотиків у М'янмі, Таїланді й Лаосі. Пояснення цього феномена лежить у чисто економічній площині: на початку 2000-х років оптова ціна діацетилморфін-основи (основи виробництва героїну) у Бангкоку - найбільшому торгово-розрахунковому центрі азійського наркобізнесу - становила 10.000 доларів за кілограм, а в Читралі (перевалочний пункт на афгано-пакистанському кордоні) й Карачі (транзитний вузол перед відправленням героїну морем „південним шляхом”) - 650 доларів за кілограм високоякісного діацетилморфін гідрохлориду (гідрохлориду героїну). Отже можна впевнено говорити, що з 2003 року Афганістан став світовим монополістом у виробництві героїну.

Від початку 1980-х і до кінця 1990-х років вирощування опіумного маку й ректифікація (первинне очищення) опіуму-сирцю здійснювалося переважно в районах, населених таджиками і пуштунами - у Гільмендській долині та в районі міст Файзабад, Кундуз, Кандагар, Джелалабад і Фарах. Подальша переробка афганського опіуму здійснювалася в сусідніх країнах, які мають відповідну хімічну промисловість.

Перші місяці після початку контртерористичної операції США і Великої Британії в жовтні 2001 року ознаменувалися повною зміною ситуації в Афганістані. У цей час вирощування опійного маку й екстрагування опію-сирцю розгортається на всій території Афганістану, а в провінціях Нангархар, Хост, Пактія, Гільменд, Кунар, Балх, у містах Кундуз і Файзабад створюється замкнутий промисловий цикл, який включає в себе вирощування опіумного маку, екстрагування опіуму-сирцю, його переробку на морфій, основу героїну й далі в кінцевий продукт - героїн гідрохлорид (діацетилморфін гідрохлорид), його складування й гуртову реалізацію на героїнових ринках пакистанського Читрала та афганського Кандагара.

У місті Кандагар було розгорнуто повноцінну банківську мережу кредитування під майбутні врожаї опіумного маку. Протягом кількох років було організовано промислові поставки мінеральних добрив і прекурсорів (інгредієнтів для виготовлення героїну) з хімічних заводів у Пакистані, розпочато розширення посівів опіумного маку за рахунок інших сільськогосподарських культур (пшениця, кукурудза, ячмінь, рис).

Афганські виробники прагнуть з максимальною ефективністю використовувати ситуацію, що склалася після падіння режиму талібів, для повернення на тимчасово втрачені ринки в країнах Південно-Східної й Центральної Азії, Східної і Західної Європи, сумарне число споживачів на яких перевищує 20 мільйонів осіб, що за оцінками Програми

контролю за наркотиками ООН (United Nations Drug Control Programme) становить близько двох третин від світового числа опіумних наркоманів (наркозалежних, що вживають опіум, морфій і героїн).

На початку контртерористичної операції на території Афганістану адміністрація Дж. Буша дивилася крізь пальці на швидке зростання виробництва героїну, оскільки це не створювало особливих проблем для США - внутрішній американський наркоринок залишався традиційно недоступним для афганських виробників. Внаслідок цього героїновий потік пішов з Афганістану з новою силою.

В 2001 - 2002 роках різке зростання виробництва опіатів ще ніяк не позначалося на ситуації в США, однак уже 2003 року DEA (the U. S. Drug Enforcement Administration) відзначила появу на території країни значних партій героїну.

Викликає подив той факт, що в Іраку розвідувальні служби досить легко змогли знайти диктатора С. Хуссейна, який мав у своїй країні багато прихильників, але безрезультатно полюють на У. бен Ладена, опозиційно налаштованого до властей країни свого перебування.

На нашу думку, хаос і анархія, які охопили Афганістан та Ірак, пов'язані з окупацією цих країн військами країни, ідеологічні принципи якої цілковито неприйнятні для населення країн, які стали об'єктом „антитерористичних операцій”.

Література:

1. <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0109/11/bn.03.html>. www.cnn.com
2. **Harper Collins**. Perfect Soldiers: The 9/11 Hijackers, Who They Were, Why They Did It.
3. Архітектор американської трагедії - www.itogi.rupaper2001.nsf/Article/Itogi_2001_10_22_13_3918.html
4. Саудиды. - Википедия http://en.wikipedia.org/wiki/House_of_Saud
5. Ваххабизм. - Википедия <http://www.wikipedia.org/>
6. Saudi Publications on Hate Ideology. http://www.freedomhouse.org/uploads/special_report/45.pdf
7. <http://wikipedia.org/hashashins>.
8. Zeitgeist 44:25. Бен Ладен в событиях 11 сентября.
9. **Хохлов І. І.** Производство опийных наркотиков в Афганистане.